

ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 37.048.4(430)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В НІМЕЧЧИНІ

Ніна Лозинська *, Марія Кузів **

** Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

***Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, 46020 Тернопіль, Україна*

Розглянуто профорієнтаційну роботу в ФРН, різні програми співпраці. Акцентовано, що співпраця здебільшого відбувається між школою і підприємством, наявні також проекти залучення до співробітництва бірж праці та вищих навчальних закладів.

Ключові слова: професійна орієнтація, профорієнтаційна робота, професійне самовизначення, вибір професії, практика, підвищення кваліфікації.

У часи становлення України як демократичної держави надзвичайно важливе значення має підготовка молодого покоління до трудового життя, адже без гідної зміни народ не матиме майбутнього. Завдання навчальних закладів – виховання висококваліфікованої особистості з різноманітними духовними і фізичними здібностями, які вона зможе повноцінно реалізовувати в подальшій професійній діяльності.

Зазначимо, що у процесі підготовки учнівської молоді до свідомого професійного самовизначення потрібно використовувати зарубіжний досвід професійної орієнтації, водночас брати до уваги специфіку соціально-економічних умов нашої країни.

Питанню профорієнтаційної роботи в Німеччині присвятили свої праці багато вчених. Особливості цієї роботи описують такі німецькі науковці, як Г. Дедерінг, А. Люмпе, А. Бук, Д. Гоозе, Р. Насталі та ін.

Ми ставили за мету розглянути особливості профорієнтаційної роботи в Німеччині, зокрема, програми співпраці між різними структурами.

В Основному законі (Конституції) ФРН закріплене право на вільний вибір професії. Вибір професії – це складний і тривалий процес. Важливу роль тут відіграє професійна орієнтація. Якщо у ГДР молодих людей розподіляли по вищих навчальних закладах і професійних училищах ще в школі, керуючись головно потребами народного господарства, а не

побажаннями школяра, то тепер індивідуальні риси і здібності особистості посідають значне місце у визначенні професійного шляху.

Професійна орієнтація в школах Німеччини сьогодні передбачена в навчальних програмах усіх федеральних земель. Між різними типами шкіл є відмінність щодо профорієнтаційної роботи.

В основній (Hauptschule), загальній (Gesamtschule) і спеціальній (Sonderschule) школах, а також в середній (Sekundarschule у Саксонії-Ангальті) і в регулярній школах (Regelschule у Тюрінгії) професійна орієнтація є частиною предмета або циклу предметів, які ознайомлюють із світом праці. Виняток становить Мекленбург-Передня Померанія, де підготовка до вибору професії належить до навчального предмета техніка, а у Шлезвіку-Гольштейні – до предмета економіка/політика. У школах, де профорієнтація є окремим предметом, її організовують часто у поєднанні з практикою на виробництві [3, s. 28]

У реальній (Realschule), а також у середній школах (Mittelschule в Саксонії) профорієнтація належить до предмета, який ознайомлює зі світом праці, або до іншого предмета (наприклад, соціальної географії, економіки/політики, техніки). Її читають у формі курсу за визначеною кількістю годин. У деяких Федеральних землях (Баварії, Північному Рейні-Вестфалії, Саарі і Саксонії) підготовка до вибору професії в реальних (Realschule) і середніх школах (Mittelschule) має відображення у багатьох предметах (німецька мова, політика, географія тощо) Навчальні плани мають профорієнтаційний зміст, особливо у двох випускних класах. Крім того, виробнича практика, яка виконує профорієнтаційну функцію, належить до обов'язкової пропозиції реальної та середньої школи.

У гімназіях елементи профорієнтації інтегруються у певний предмет (здебільшого соціальну географію) або належать до компетентності багатьох, інколи навіть усіх навчальних предметів. Самостійне місце посідає профорієнтація в гімназіях лише у деяких федеральних землях, зокрема, у Брандербурзі (у введенні у світ праці та соціальній географії), Берліні (у соціальній географії), Саксонії-Ангальті (в економіці/техніці і соціальній географії) і Тюрінгії (в економіці й праві). У гімназіях профорієнтаційна робота сконцентрована на учнях 9-го і 10-го років навчання. У старших гімназійних класах профорієнтація та орієнтація на навчання у вищих навчальних закладах відбуваються у межах певного предмета або у формі орієнтаційних семінарів з участю експертів. Останніми роками виробничу практику почали запроваджувати також і в гімназіях, проте її профорієнтаційне значення здебільшого мале.

Зміни в світі професії і праці протягом останніх років визначаються такими поняттями, як орієнтація на клієнта, реорганізація процесу створення

цінностей і глобалізація. Зміни на ринку праці, введення нових інформаційних технологій змінили світ праці [5, s. 107].

У сучасному європейському світі праці вимальовуються певні тенденції. Серед них важливе місце посідає інформатизація. Щораз більше працівників працюють з комп'ютерами. Цей процес продовжуватиметься. Щораз більше робочих місць потребуватимуть сучасних комунікативних засобів.

Ще однією важливою тенденцією є те, що місця праці і її умови вже не визначені регіонально. Постійно змінюється ситуація конкурентності й вимог до регіональної мобільності. Знання іноземних мов, культурні компетенції та мобільність набувають дедалі більшого значення у професійному житті.

Звичайна професійна біографія, тобто одна професійна діяльність аж до пенсії, трапляється рідко. Різна діяльність і різний за тривалістю період праці сьогодні є визначником професійної біографії [8, s. 108].

Зазначимо, що останніми роками збільшилися вимоги до всіх професій. Простежується тенденція до підвищення кваліфікації, пов'язаної з готовністю і здатністю актуалізувати професійні знання, тобто вчитися упродовж життя [5, s. 107]

Можна стверджувати, що вимоги до учнів під час переходу зі школи у світ професії постійно змінюються. Учні сьогодні повинні бути готовими до непередбачуваності у світі праці й професії і вміти орієнтуватися і стабілізуватися в цій ситуації. Більшість молоді, яка сьогодні розпочинає свою освіту, змінюватиме її та форми заняття протягом своєї трудової діяльності.

Яких компетенцій повинна набути молодь, щоб орієнтуватися серед цих умов світу професій і розвинути свій потенціал і здібності? Яких компетенцій повинні набути учні у школі, які здібності є передумовою для подальшого навчання після школи, щоб успішно створити і розгорнути власну професійну біографію? [5, s. 110]

У контексті цих змін і вимог по-новому визначаються цілі й завдання шкільної профорієнтації. Цілі і завдання виходять за межі профорієнтації як допомоги під час вибору професії та пошуку роботи. Навчання у школі є не лише питанням змісту. В організації навчання профорієнтації потрібно визначити завдання, очікування і зобов'язання тих, хто вчить і хто вчиться.

Часто трапляється, що всі зусилля учнів спрямовують на те, щоб одержати гарні оцінки в атестаті. Вчителі також працюють належним чином для досягнення цієї мети.

Однак, зауважимо, закінчення школи повинно бути проміжним кроком, а не завершальним пунктом. Вступ у світ професії є метою, яка повинна бути досягнута. Підготовка до подальших після закінчення школи кроків – вступ у

світ професії або освіти – є першочерговим завданням. Профорієнтація повинна допомогти і підтримати планування перших кроків. [5, s. 111]

Важливе місце посідає свідоме планування наступних кроків і забезпечення їх реалізації. Професійна орієнтація пропонує учням навчальні ситуації, в яких вони відповідно до власного потенціалу і мети планують свої подальші кроки і оцінюють успіх. Учителі допомагають учням у створенні уявлення про самого себе: Що я хочу? Що я можу? Що є моєю сильною стороною? Як розвиваю я свою кваліфікацію? Як планую я розвиток своєї компетентності?

Важливу роль сьогодні відіграють власна ініціатива і відповідальність. Досить часто учні самі керують профорієнтаційним процесом. У цьому їм допомагають учителі. Індивідуальна організація навчання стає предметом навчання.

Профорієнтація підтримує учнів у визначенні їхніх інтересів, потенціалу і мети. У відповідних навчальних ситуаціях учні порівнюють власну самооцінку із сприйняттям власної особи іншими людьми (однокласниками, вчителями, батьками) і визначають відмінність. Вони роздумують і по-іншому сприймають себе. Цей процес повторюється багаторазово [5, s. 112]. Зміни і сприйняття змін є важливою інформацією і мотивацією для розвитку орієнтаційної компетенції.

Учні повинні розвивати власну ініціативу. Навчальні ситуації повинні дати цьому можливість. Розвиток власної ініціативи і участь у керуванні навчальним процесом не означає самостійно від вчителів вирішувати про зміст і шляхи навчання. Наявні певні обмеження [Schiesmann 2001]. Учителі визначають, де учні можуть самостійно спланувати свій навчальний процес, реалізувати його й оцінити результати.

Сьогодні складається ситуація, коли новою вимогою до навчання впродовж життя є професіоналізм.

У межах профорієнтації учні проводять заплановані дослідження на виробництві з презентацією результатів і опрацюванням певного (виробничого) навчального завдання. Подібні “особливі навчальні завдання” розвивають і випробовують у Гамбурзі під назвою “Навчання і праця в школі і на підприємстві” з 2000/01 навчального року. Два дні на тиждень вчать і працюють учні [5, s. 112] двох останніх класів основної школи, а також останнього класу реальної школи у позашкільних місцях. Вони працюють по півроку на одному місці, досліджують, відповідно, два різних аспекти виробничої дійсності. Протягом перших чотирьох тижнів на підприємстві учні відповідно до своїх особливих інтересів і умінь розвивають навчальне завдання, яке повинно бути пов’язане з певним підприємством. Це завдання обговорюють з учителями і виробничими інструкторами й письмово узгоджують. Учні опрацьовують завдання самостійно. Їх консультують і

підтримують вчителі й інструктори. Завдання це до кінця практики виконують, письмово документують і презентують. Досягнення оцінюють і як самостійну оцінку записують в атестат. Завдання формулюють, наприклад, “Опис створення різних валіз (кейсів) для специфічних вимог клієнтів і виготовлення власного кейсу” або “Самостійне обладнання системи для сортування деталей в маленькому металевому цеху”. Учні перевищують всі очікування. Також слабкі в навчанні учні працюють інтенсивно й успішно над своїм завданням. Перше підведення підсумків виявило, що досягнення учнів суттєво зростають. Сплановане навчання, у поєднанні з певною самостійністю, зрозуміло врегульованими вимогами і зобов’язаннями, узгодженими кроками опрацювання завдання мотивують до навчання і уможливають успіх. Власна ініціатива й успіх створюють радість майбутнього.

Для підтримки учнів на цьому шляху Гамбург з деякими іншими федеральними землями розробили в рамках Міністерства освіти і досліджень спільно із створеною федеральними землями Програмою “Школа – економіка/робоче життя” спеціальне “посвідчення” з вибору професії. Його дають учням у школі. Кожен учень і учениця використовують його на власний розгляд для формування процесу орієнтації. Це “посвідчення” складається з трьох частин [5, s. 114]. У першій частині відповідна школа представляє свою програму і виявляє відкритість профорієнтаційних пропозицій. Також подається інформація про профконсультації при управліннях праці і партнерів, які співпрацюють зі школою. Учні знають своєчасно, що пропонує їхня школа, хто може надати подальші пропозиції і які кроки вони можуть планувати індивідуально. За допомогою першої частини учні одержують інформацію для власного планування професійної орієнтації. У другій частині містяться вказівки і пропозиції для організації навчання. Із вказівками профорієнтаційний процес стає структурованим і прозорим. Учні отримують вказівки, коли вони повинні планувати які кроки, де вони можуть одержати підтримку і як вони можуть оцінити результати. Лише третя частина слугує для документування досягнень, які мають особливе значення. Також тут вказується учням, що вони повинні вписувати самостійно, а що потребує підтвердження інших. Також рекомендують учням зберігати описи особливих видів роботи на профорієнтаційних заняттях. Радять учням також подумати про те, якими подіями із шкільного життя вони можуть підтвердити власну кваліфікацію для отримання подальшого місця навчання. Рекомендують також зберігати підтвердження про суспільну роботу, діяльність в управлінні молодіжних груп, про участь у курсах при народних університетах, перебування за кордоном, сертифікати про знання з галузі новітніх засобів масової інформації, посвідчення про перебування на будь-якій роботі й пройденої практиці на виробництві. Перші припущення

стверджують, що таким чином процес вибору професії може стати більш структурованим.

Своєчасна профорієнтація передбачає наявність у школі комунікативних і кооперативних структур. Учасниками є не лише класні керівники і відповідальні за профорієнтацію вчителі. Залучаються сюди всі вчителі, керівництво школи та учні. Відповідальні за профорієнтацію особи забезпечують надходження інформації і спілкуються із позашкільними партнерами. Вони підтримують учителів і учнів, координують окремі проекти, на яких лежить відповідальність за подальший розвиток шкільних планів, зокрема, планування відповідного підвищення кваліфікації. Завдяки співпраці з підприємствами профорієнтацію сприймають не тільки як завдання класних керівників і відповідних учителів, а як спільне освітньо-виховне завдання школи.

Школи і підприємства стали ближчими один до одного й успішно співпрацюють у Німеччині різноманітними способами. Співпраці досягають через спільно підготовлені дослідження на виробництві, надання місць для проходження практики учням, а також і вчителям, залучення виробничих експертів до проведення занять, спільні проекти, партнерства учнів із тими, хто здобуває професію; інколи досягають домовленості про систематично організовану і довготермінову співпрацю з узгодженням мети та контролем результатів.

Особливе значення має безперервна співпраця. У цьому випадку об'єднуються школи і підприємства і спільно розробляють відповідно до своїх можливостей і потреб план. У школі і на підприємстві є відповідальні за співпрацю особи, керівництво підприємства і школи підтримує це партнерство. Наміри узгоджуються перед початком навчального року, а в його кінці – оцінюються. Це веде до надійних і цілеспрямованих дій. Домовленості про співпрацю постійно змінюються [5, s. 116]. Проте це не є недоліком, а вираженням змін у досвіді.

Школи і підприємства співпрацюють у багатьох проектах. Об'єднання "Німецького машино- і верстатобудування" було створене на основі співпраці між школами, підприємствами і вищими навчальними закладами. Наявна також мережа "Школа – промисловість," де співпрацюють підприємства із основними, реальними і загальними школами. Школи і підприємства працюють над розробкою певної проблемної теми.

Є також модель, за якою працюють школи, профконсультації, а також спеціалісти підприємств над спільно розробленим планом, який залучає партнерів до процесу профорієнтації. Згідно з цією моделлю кожен партнер отримує завдання відповідно до своєї компетенції. Школа сприяє з'ясуванню інтересів і можливостей учнів, профконсультація забезпечує консультацію і розподіл відповідно до можливостей учнів, спеціалісти підприємств

консультують учнів [5, s. 117] і дають оцінку з професійного погляду їхніх шансів і придатності до бажаної професії. Окремі кроки партнерів є визначеними, кожен відіграє роль на шляху до професійної освіти учнів. Їх підтримують координаційні служби, які координують окремі кроки консультації, забезпечують обмін інформацією і керують процесом розподілу. Партнери підтримують учнів і сприяють пошуку місця навчання. Залучені підприємства зобов'язуються щорічно надавати певну кількість навчальних місць.

У TRANS-JOB [1, s. 6] співпрацюють школи і підприємства довготерміново і безперервно. Також тут домовляються партнери про конкретні кроки і оцінюють успіх. TRANS-JOB є частиною програми "Школа – економіка/робоче життя." За цією програмою співпрацюють школи і підприємства з метою створення і випробовування планів для загальної економічної освіти.

Наявна також програма, до якої залучені вищі навчальні заклади [1, s. 22]. Ця команда складається із школи, вищого навчального закладу і підприємства. Учні школи, студенти і ті, хто вчиться на підприємстві, опрацьовують спільно комплексні завдання, ознайомлюються щоразу з іншим робочим оточенням, полем діяльності й оптимізують у співпраці власні навчальні стратегії. Цей проект введений до програми "Навчання впродовж життя".

Найважливішими партнерами молоді у їхній професійній орієнтації є батьки. Дослідження виявили, що вибір професії ґрунтується значною мірою на впливі батьків і домашньому оточенні [4, s. 11] Школа, яка хоче оптимізувати свою пропозицію щодо професійної орієнтації, приділяє співпраці з батьками дуже велику увагу [2, s. 265] Окремі школи розробляють і випробовують спільно різні моделі батьківських зустрічей з профорієнтаційних тем, проводять батьківські вечори, залучають батьків до проведення занять або до інших заходів.

Отже, профорієнтаційна робота посідає важливе місце в системі освіти Німеччини, нею зацікавлені не тільки освітні заклади, а й підприємства.

-
1. BSJB (Behörde für Schule, Jugend und Berufsbildung) (2001a): Berufsorientierung in Hamburg. Projekte, Beispiele und Ideen zum neuen Lernen in der Berufsorientierung, Hamburg.
  2. *Buck A., Nastaly R.* "Manche Dinge gehen nur gemeinsam". Integrative Mitarbeit der Eltern im Prozess der Berufswahlvorbereitung, in Schudy, J.: Berufsorientierung in der Schule, Grundlagen und Praxisbeispiele, Bad Heilbronn, 2002. S. 261–268.

3. *Dedering, H.* Einführung in das Lernfeld Arbeitslehre. München, Wien, 2000.
4. *Hoose D., Vorholt D.* Sicher sind wir wichtig - irgendwie!? Der Einfluss von Eltern auf das Berufswahlverhalten von Mädchen", Eine Untersuchung im Auftrag des Senatsamtes für die Gleichstellung, Hamburg, 1996.
5. *Lumpe A.* Gestaltungswille, Selbständigkeit und Eigeninitiative als wichtige Zielperspektiven schulischer Berufsorientierung, in: Schudy, J. (Hrsg.): Berufsorientierung in der Schule. Grundlagen und Praxisbeispiele. Bad Heilbrunn/ Obb., 2002. S. 107–123.
6. *Lumpe A.* Der Berufswahlpass. Ein Instrument zum selbstorganisierten und eigenverantwortlichen Lernen, in: Schudy, J. (Hrsg.): Berufsorientierung in der Schule. Grundlagen und Praxisbeispiele, Bad Heilbrunn/ Obb., 2002. S. 253–260.
7. *Schiersmann C.* Selbststeuerung als Leitbild für die Weiterbildung, in: Forum Bildung: Bildungs- und Qualifikationsziele von morgen. Vorläufige Leitsätze und Expertenbericht, 2001. Band 5
8. *Schober K.* Berufsorientierung - Vorbereitung auf eine veränderte Arbeitswelt, in: Wissenschaftliche Begleitung des Programms "Schule - Wirtschaft/ Arbeitsleben" (Hrsg.): "Schule - Wirtschaft/ Arbeitsleben". Dokumentation 2. Fachtagung Bielefeld 30.05.2001 - 31.05.2001. SWA-Materialien Nr. 7. Bielefeld, 2001.

THE PECULIARITIES OF JOB ORIENTATION IN GERMANY

Nina Lozyns'ka*, Maria Kuziv**

**Ivan Franko National University of L'viv
Doroshenko Str., 41, UA-79000 L'viv, Ukraine*

***National Economic University of Ternopil
Lvivs'ka Str., 11, UA – 46020 Ternopil, Ukraine*

The article presents the information about job-orientation in Germany. It analyses the different programs of cooperation between school and an enterprise. Projects of developing cooperation between job providing offices and universities are considered.

Key words: job orientation, job orientation work, job self-determination, job choice, practice, qualification improvement.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.2008

Прийнята до друку 19.05.2008